

K. L. Aastrup: »Herrens kirke er på jord«

(Den danske Salmebog nr. 307.)

En salmefortolkning på grundlag af genrekarakteristik

Af JØRGEN SCHULTZ

K. L. Aastrup er født i Ulfborg 1899. Han blev præst, først i Husby-Sdr. Nisum, senere i Ulfborg-Hind og sluttelig i næsten 20 år i Odense, hvor han virkede som domprovst. Han har en omfangsrig produktion af salmer bag sig – og det skulle måske også nævnes, at der foreligger en digtsamling *Lyng*, 1920, og en fortælling »Treveje«, 1932 desuden *Fra Kammer, Klit og Kirke* 1925 og *Ellen Linde* 1933. Seks mindre samlinger af salmer kom 1939–1962, senere fulgt op af et hefte Katekismusviser, en lidt større samling med 129 Epistelsalmer og en anden med 133 Evangeliesalmer. Samfundet Dansk Kirkesang udgav i 1966 *Udvalgte Salmer af K. L. Aastrup*. Udvalget har 52 numre og er trykt med melodier, af hvilke flere er nykomponerede specielt til den pågældende udgivelse.

Ved autorisationen af *Den danske Salmebog* (DS) i 1953 forelå de fire første samlinger af Aastrups salmer med omkr. 140 originale salmer og ca 30 oversat fra svensk. Fire originale og én oversættelse blev taget med blandt salmebogens 754 numre. Fra tiden efter Grundtvigs død i 1872 er der i DS medtaget ca 70 salmer, af hvilke godt halvdelen er oversættelser af tildels ældre, tildels nyere salmer og resten originale. Ved hjælp af salmebogens registre er det ikke vanskeligt – som indledning til fortolkningen – at danne sig et indtryk af den forskelligartede karakter, materialet fra denne periode har, og få en fornemmelse af Aastrups salmers præg mellem de andre.

1. Herrens kirke er på jord
nu og indtil verdens ende
overalt, hvor Gud vil sende
kraftens Ånd med nådens ord.
Overalt, hvor ordet lyder,
må og Åndens gerning ske,
så at blinde selv sig fryder
ved Guds klare dag at se.

2. Og det sker, hvor Gud det vil.
Ingen djævel kan det hemme,
ingen helgen kan det fremme,
ingen gør et gran dertil.
Og når kirkens Herre tier,
er den selv kun jord af jord,
er en tomhed kun, der bier
efter fylden af hans ord.

3. Er det efter Himlens råd,
kommer de, de onde dage,
holder Gud sit ord tilbage,
uden gavn er suk og gråd;
pintes hjertet end af hunger,
søgtes der fra hav til hav,
råbtes der af fulde lunger,
– nytteløst, når Herren tav.

4. Herre, se, din kirke vil
i sin fattigdom bekende:
Når du ej dit ord vil sende,
er din kirke ikke til.
Den må leve af din nåde,
altid bie på din Ånd,
til din tid og på din måde
løser du dens tungebånd.

5. Da skal korsets ord med fynd
slægten frem for dommen råbe,
flænge hver en hellig kåbe,
alt indslutte under synd,
åbenbare så sin gåde,
at alene Gud er god;
slægtens syndeskyld i nåde
soned han i Jesu blod.

Den bærende tanke er, at »Herrens kirke«, hvor Gud sender sin ånd og sit ord, er det sted, hvor »blinde« kan se »Guds klare dag« (v.1), men mennesker kan ikke selv hidføre den situation; bortset fra Guds ord er deres kirke i sig selv kun tomhed (v.2), og Gud kan holde sit ord tilbage, hvis han vil (v.3). På den baggrund fremføres indrømmelsen af egen fattigdom og forventningen til Guds handlen (v.4), som vil åbenbare hans gådefulde godhed, der soner slægtens skyld (v.5).

I hvilken sproglig kategori fremsættes denne tanke? Med udtrykket »sproglig kategori« tænkes på de mange sproglige holdninger en bestemt tanke kan fremføres under, f. eks. som ønske (oh, gid . . . , måtte dog . . .), indbyrdes opfordring (lad os . . .), befaling (du skal . . . , gør dette . . .), bekendelse (jeg tror . . . , vi bekender . . .), bøn (Herre! . . .), beslutning (jeg vil . . .), forkyndelse (jeg tilsiger dig, at . . . = udsagnet ud fra den ukontrollable forudsætning, at sådan er det, sådan sker det nu!), belæring (vor tro er ej på hvad som helst . . .), forventning (da vil . . .) og så fremdeles. I dette tilfælde fremsættes salmens bærende tanke enten som belæring eller som forkyndelse (Herrens kirke er . . .), hvortil knytter sig bekendelse (v.4) – formelt fremført som bøn (Herre, se . . .) og forventning (v.5).

En beskrivelse af denne art skal tjene til på passende sted under den senere fortolkning at finde svaret på, om salmens tankemæssige struktur er fuldført i en konsekvent holdning, eller den sproglige kategori står i tilfældigt eller ulogisk forhold til det tankemæssige indhold.

1.º En salme er et foreliggende litterært, dogmatisk og kirkehistorisk dokument, og kan fortolkes som et sådant.

I sin formelle opbygning adskiller Aastrups »Herrens kirke« sig ikke fra den traditionelle salmestil. Den deler sit versemål, 8-liniet trochæisk med stavelsestal pr. linie: 7.8.8.7.8.7.8.7 med syv andre salmer i DS. Det springer i øjnene, at sproget er rigt på formler, hvor der spilles på udtryk fra Skriften eller bruges vendinger, der blot klinger i bibelsk stil, og der er gengivelser af enkelte hele skriftsteder. Dette er imidlertid et fælles træk for hele salmegenren – og unægtelig et forvirrende træk, fordi det formelagtige sprog kan være udtryk for et personligt, »rituelt« engagement af særegen type, men også være udtryk for digterisk uformuenhed og udslag af det officielle udhulethed.

v.1: Sammensætningerne med »Herrens« (kirke) og »Guds« (dag) er meget sædvanlige, de beskrivende genitiver i »kraftens Ånd« og »nådens ord« ligeledes. Udtryk som »ordet lyder« og »Åndens gerning« er helt faste vendinger. Versets slutlinier: »så at blinde selv sig fryder / ved Guds klare dag at se.« er en kombination af flere udtryk. Der er dels en hentydning til det i Lk.4,18 citerede ord fra Es.42,7 om de blinde, der får synet igen, men dels er så dette udtryk ved en meget nærliggende association (se – dagens lys) fulgt op af »Guds klare dag«. Det i GT og NT hyppige udtryk »Herrens dag« betyder næsten overalt »dommedag«, dagen, der gør det klart (1.Kor.3,13); det kan dog også betyde søndag, både i bibel og salmebog, jvf. DS 371. Hvad betyder udtrykket hos Aastrup? Er det en efterklang af Jakob Knudsens morgenlyse dag (DS 700), eller spiller det på Peter Palladius' »Evangelii klare Dag«? At det kan betyde så meget, uden at det egentlig føles at gøre nogen forskel hvilket, viser, at det er »en vending«. – I v.2 mærkes udtrykket »hvor Gud det vil«. Det er en hentydning til den meget bekendte og hyppigt citerede sætning i Den augsburgske Bekendelse, art. V, om troen, der gennem Helligånden gives »hvor og når Gud vil«. »Jord af jord« hentyder til Joh.3,21 om at være af jorden og tale af jorden – og begravelsesritualets »af jord er du kommet, til jord skal du blive« klinger lidt i baggrunden. Sammenstillingen »tomhed – fylde« har ikke blot bibelsk baggrund

(Ef.3,19; 1.Kor.3,20), men også en meget lang tradition i religiøs digtning, ikke mindst i Pietismens sprog. – v.3 er en gengivelse af Amos 8,11–12, suppleret med ordparret »suk – gråd«. Sådanne fordoblinger er særdeles hyppige i salmesproget. – I v.4 er »løse dens tungebånd« (jvf. Mk.7,35), »fattigdom« i åndelig betydning og (om Gud) »sender sit ord« bibelske udtryk. – v. 5: »korsets ord« er en helt fast vending, »hellig kåbe« har mindelser om Mt.23,5 om farisæerne, der gør kvasterne på deres kappe store . . . , og de sidste fem verslinier er en gengivelse af Rom.11,32.

Man kan altså sige, at sproget er fyldt med bibelske og bibelsk lydende vendinger. Deri var dog på forhånd intet usædvanligt. Det karakteristiske må søges i, på hvilken måde sådanne bibelvendinger anvendes. Her står de side om side og bidrager til at give stilen et fyndord-agtigt præg, som den iøvrigt også søger uden anvendelse af bibelallusioner (jvf. »Ingen djævel kan det hemme, / ingen helgen kan det fremme«, v.2). Til sammenligning kan blandt mange eksempler peges på, hvilken mangfoldig anvendelse Kingo gør af »mørket« i DS 160 om Judas' forræderi, hvor »mørket« vers efter vers som gennemgående udtryk knyttes til de forhold, salmen drager frem, således at ordets betydning vokser i salmens løb. Eller man tænke på den måde, hvorpå nattens mørke mulm og lyset fra Jakobs stjerne ledsager hinanden gennem DS 708; eller på den udvidelse i betydning ordet »lys« får igennem DS 700. Hos Aastrup er der ingen fortgående bevægelse i eller udfoldelse af billederne – men det svarer til, at der heller ingen bevægelse er i tankegangen. Det drejer sig om en færdig, dogmatisk-kirkelig tilkendegivelse, som bare står.

Imidlertid viser det sig, at det dogmatiske standpunkt i »Herrens kirke« slet ikke er så enkelt, som første øjekast kunne give indtryk af.

Efter hvad man kunne kalde almindelig luthersk tankegang er kirken – jvf. den metafor, de paulinske breve anvender om den (f. eks. Ef.5,23) – Kristi legeme med Kristus som sit hoved, et åndeligt, usynligt legeme, som består fra verdens begyndelse til tidernes ende. Kirken er der før os, fordi den er evig. Den lever dér, hvor Guds ord mødes med tro. Man må sonde mellem den kirke – og den synlige kirke, der lever i det verdslige samfund og har mer eller mindre kulturel og politisk indflydelse. Aastrups salme handler om den usynlige kirke, men adskiller sig fra det ovennævnte skitserede kirkebegreb ved – trods udtrykket i v.1: »nu og indtil verdens ende« – at have taget »det evige« ud af kirkebegrebet. I stedet er kirken blevet

en situation, vel at mærke ikke den situation, hvor troen – hvor og når troen gives – modtager det ord, som Gud helt sikkert har talt, men den situation, hvor Gud taler, *hvis* han taler. For Gud kunne jo tie og holde sit ord tilbage. Forandringen i begrebet er øjensynligt sket ved, at forvisningen om *at* Gud *har* talt, og at Guds ord findes i kirken i Skrift eller i dåb og nadver, er blevet erstattet af et – principielt stedsevarende (v.4: »altid«) – *håb* om, at Gud *vil* tale »på den tid og på den måde«, »når og hvor Gud vil«. Og hvis så Gud taler, så er kirken der! Og så er den der vel at mærke for alle, fordi Guds ord (jvf. v.5) sætter alle lige som syndere – og dernæst benåder alle. Denne opfattelse fører Aastrup imidlertid frem ved hjælp af de to citerede bibelsteder i v.3 og v.5. Derved siger han så alligevel – uden at sige det direkte, men ved at forudsætte det – at Gud *har* talt, d.v.s. at der ér åbenbaret ord, som Gud har givet kirken, således at den skal bøje sig for dem, men som bare henviser den til at være kirke uden *at have* ordet, men i forventning om den situation, hvor ordet kommer, hvis det kommer, hvad det gør, hvis Gud vil. Ved at flytte eftertrykket i begrebssparret »ord – tro« fra troens under til ordets underfulde – men uberegnelige – komme impliceres et kirkebegreb, som helt og holdent er situationsbetinget i den forstand, at der er tale om en situation, der er udenfor menneskelig rækkevidde, ikke troens – men ordets situation. Herefter er enhver prisgivet usikkerhed såvel som nåde helt på lige fod simpelthen med hvem som helst, og det må menneskers kirkelighed tage til efterretning.

Men i mere end én forstand er Aastrups kirkeforståelse situationsbestemt. Den må nemlig ses i kirkehistorisk sammenhæng med Tidehvervs polemiske holdning siden begyndelsen af 20'erne overfor den stemningsprægede omvendelseskristendom i Danmarks kristelige Studenterforbund og videre ud imod den KFUM'ske og IM'ske kristendomsforståelse. Man sammenligne eksempelvis stemningsleje og kristendomssyn i DS 329 og 307! I øvrigt blev opgøret mellem sådanne to kristendomssyn væsentligt for en hel generations kirkelige debat. Til yderligere belysning af Aastrups del i opgøret citerer jeg *Salmer*, 2. samling, 1941, nr. 11, v.5–8

Guds Menighed er ej en Flok
der ville ret og gjorde nok,
hvis Tro og Haab og Kærlighed
Gud i sin Dom kan vendes ved.

Guds Menighed er ikke der,
 hvor Hjertet tror sig Naade værd,
 hvor Hovmod sætter om sig Skel
 og tror sig selv forvaret vel.

Guds Menighed er kun paa Jord
 en Bærer af sin Herres Ord;
 selv dømt deraf den taler Dom,
 selv kaldt derved den siger: Kom!

Guds Menighed skal kendes paa,
 at den'er rede til at staa
 i de fortabtes Samfund der,
 hvor ingen mer end andre er.

Er kirken nu »en Bærer af sin Herres Ord« (jvf. udtrykket i det tredie af de citerede vers), eller er kirken stadig en tomhed, der kun har håbet om, at Guds ord måtte komme til den? Man skal ikke lægge betydningsnuancer ind i sådanne formelagtige udtryk. Men jævnsides med selve opgøret måtte unægtelig formuleringen af den nyvundne evangeliske indsigt trænge sig på. Og da gled salmerne fra denne tid tilbage i en grundtvigsk efterklang, der gjorde det muligt at tale i mere fortrøstningsfulde toner – der med tiden skulle vinde mere frem blandt Aastrups salmer – om den kirke, der står, når verden forgår:

Ved Daaben alene
 af Vand og ved Aand
 blev levende Stene
 i Mesterens Haand
 til Huset, der staar,
 naar Verden forgaar.

(*Salmer, 2. samling* 1941, nr. 16, v.1 og
Udvalgte Salmer nr. 36)

Traditionen sejrede. Den var så stærk, at en eftertid kunne leve videre på en omrokering af hævdvundne udtryk. Fornyselsen blev traditionel. For en mere omhyggelig stillingtagen til, om det indebærer, at fornyelsen udeblev – eller at det traditionelle fornyede sig, er det

nødvendigt at inddrage hele Aastrups salmeproduktion og dele problemet op – hvorved sikkert også svaret vil blive modificeret – i spørgsmål som: Er der en sproglig fornyelse – hvis en sådan ellers er mulig indenfor genren? Er der dogmatisk nyorientering? Slår en ny tids menneskesyn og problemverden igennem – eller siges det blot forståeligt til denne tids mennesker, at det menneskelige hovedproblem stadig er det gamle synd-nåde? Disse spørgsmål vil ikke blive besvaret her.

2° Der er væsentlige sider af en salme, som slet ikke udfoldes, så længe den fortolkes som et blot litterært, dogmatisk og kirkehistorisk dokument. I den tilstand er dokumentet nemlig endnu ikke fortolket som menigheds- eller gudstjenestesang. I den funktion skifter det karakter fra at være et dokument til at blive udførelsen af en handling, som består i, at den syngende reproducerer salmens ord, d.v.s. i en genfremstilling af dem aktualiserer og fortolker dem på sin egen nutidige situation. I den sammenhæng viser dokumentet sin karakter som salme. Lad en salme af Luther eksempelvis have sin historiske baggrund i opgøret med papister og sværmere (jvf. DS 352). Dette opgør kan ikke forklare salmen længere, hvor den i dag bruges som gudstjenestesang, ganske uanset om denne dens kirkehistoriske baggrund er menigheden bekendt eller ej. Som *salme* skal den fortolkes ud fra den betydning den vinder under sin funktion som nutidig gudstjenestesang. Når salmens indhold reproduceres under menighedssangen, kan der fremkomme nye betydningsmuligheder, ikke bare sådanne som er kendelige for »brugeren« af salmen, men sådanne, som »en fortolker« metodisk kan få til at træde frem ved at lade genrens funktion som gudstjenestesang gennemtrænge fortolkningen. De nye betydningsmuligheder vil især træde frem ved fortolkningen af, hvem eller hvorledes salmens »Jeg«, d.v.s. den stemme, der taler i salmen, er. Det er med dette »Jeg«, den syngende nu – i menighedssangens situation – skal identificere sig ved at gøre dets stemme til sin. Men det vil måske vise sig, at salmens indhold, der lå tydeligt fremme under dens fortolkning som dokument, skifter karakter ved at blive reproduceret. Eksempelvis ville de fire – ud af en større sammenhæng citerede – vers om, at Guds menighed ikke var dér, hvor mennesker troede sig gode og nåde værd, hvilket er et klart opgør med kirkelig farisæisme, skifte karakter og selv blive en farisæisk tilkendegivelse, hvis en menighed – hvilket jo er et tankeeksperiment –

ville reproducere indholdet ved en gudstjeneste! Nej, så indbildt gode regner vi, der her er samlet som menighed, såvist ikke os selv at være!! I alle tilfælde vil det vise sig ved reproduktionen, om salmen overhovedet kan »lukke sig op«. Under denne del af fortolkningen vil jeg jævnføre med repræsentative eksempler fra DS for genrekarakteristikkens skyld.

A. *Salmens »Jeg«*

Hvordan er det »Jeg«, hvem omfatter det, hvilket sprog ytrer det sig på? Disse spørgsmål skal opklares, for at man kan have et billede af, hvilken betydningsmulighed reproduktionen vil afsløre.

Hvis vi – for at have nogle forestillinger at gå ud fra – tænker på Luthers »Nu fryde sig hver kristenmand«, DS 435, ser vi, at den, der fører ordet i salmen (v.1), foruden at være samtidig med og indenfor hørevidde af alle kristne trindt om land, så han kan opfordre dem til at glæde sig »nu«, og røbe, at han selv hører til kredsen (»os«) – også (v.2f) i sin fordum bitre nød i Djævelens fængsel var samtidig med den frelsesbeslutning, som Gud for lange tider siden fattede ved for hans skyld at lade sin søn komme til verden, samtidig med at denne talende »nu« har Kristi indbydelse stående foran som hele sin fremtid (v.7). Den, der taler i salmen, er et »Jeg« uden lokale og tidsmæssige grænser; forskellen mellem de levende og døde, de fordums og de nærværende, mellem »jeg« og »de andre« er bortvejret. Det er – på baggrund af denne forståelse af den rummelige karakter, den talende i en salme har – ganske rigtigt, at et sådant salme-»Jeg« kan sidde i kirken og synge en salme, hvori beskrives at just »jeg« ikke er i kirken, men sidder sorgfuld hjemme (DS 377,v.5). Der er her slet ikke tale om, hvilket forhold disse ord fra »Som tørstige hjort monne skrige« har til deres gammeltestamentlige forlæg (sl.42–43) eller til Grundtvigs livsstemning, da han skrev ordene. Det drejer sig alene om den betydning, ordene vinder ved at være salmesang, hvorved den, der synger, også uden grænse er de andre, der ikke er til stede. Den stemme, der lyder i salmen, er universel, et ubegrænset gudstjenestefællesskab, menighedens allestedsnærværende, stedsevarende røst. Menigheden lever under sangen. At synge er at leve: »Du er i det hellige ord, / du gav os i hjerter og munde, / du blandt vore lovsange bor, / som røsten blandt fugle i lunde; / så lidt som dit ord, / så lidt kan dit kor, / dit syngende folk gå til grunde.« (DS 519,v.3).

Salmesangen sker ud fra den forudsætning, at der kan etableres en omfattende samtidighed mellem nutidige og fortidige begivenheder. Den afspejler, at denne samtidighed finder sted. Alt det, som skete i åbenbaringshistorien, sker nu. Hver en søndag døden gyser (DS 372)! I nogle tilfælde kan den stemme, der taler, på en måde som minder om et filmkamera, »springe«, skifte position overfor de skildrede begivenheder, være dem ganske nær, se hvorledes Jesus bærer sit kors – og dernæst uden overgang umiddelbart efter være på reflekterende afstand af begivenhederne – langt senere end korsfæstelsen (jvf. DS 165). Og den syngende kommer til at gøre disse bevægelser efter under sangen. Eller samtidigheden kan ytre sig som en samtale, der finder sted, ja, udvikler sig i dette anfægtelsens øjeblik, mellem Jesus og sjælen, finder sted over dødens gærde, og hvor den, der giver sig til at synge salmen, vel at mærke kommer til at lægge stemme til begge roller, tale Jesu ord om tro og udholdenhed og tale menneskets ord om verdens trængsel. Den stemme, der taler i en sådan salme, taler både på Guds vegne til mennesket – og på menneskets vegne til Gud (jvf. DS 642). En sådan salme er dialektisk, og mennesket må lade sig dét sige under sangen, som det på en vis måde godt vidste i forvejen, Guds trøst, som dog alligevel aldrig er menneskets egne ord, som det har fra sig selv. Eller samtidigheden kan prøves etableret ad sproglig vej: Menneskets nutidige krise skildres med udtryk, som er lånt fra den bibelske begivenhed. Den nutidige situation lægges sprogligt så nær op ad den oprindelige frelsesbegivenhed som muligt, således at det, der dengang skete, uden tilsyneladende at ændre sig, direkte kan inddrage det nutidige i sit forgangne under gennem den sproglige kongruens. Da ligger mit hjerte i sorgens grav, i den grav, Jesus lå i – indtil påskemorgen, og der kan det nu smile ad sin død (DS 189,v.3). Således kan sproget være en hemmelighedsfuld dør fra min nød til den skelsættende begivenhed og formidle håbet om, at det der skete, sker.

Ovenstående skulle have givet et indtryk af, at salmer ad så mange veje søger at lede den, der reproducerer deres indhold, hen, hvor den syngende ved at træde ind i salmens »Jeg« er blevet det universelle menneske eller har tilsluttet sig et universelt menneskefællesskab, som åbenbaringsbegivenheden aktualiserer sig overfor, således at dens underfulde ord og begivenheder overføres på den syngendes livsforhold. Og det afgørende kriterium for, om en salme er en salme, og for hvor god en salme den er, er, om den lader sig reproducere således.

Nu vil det vise sig, at »Herrens kirke er på jord« ikke er éntydig ved reproduktionen. Salmen ændrer sig, alt efter om det er dens »Jeg« – eller dens »indhold«, den syngende koncentrerer sin genfremstilling om.

Det træk, som »Herrens kirke er på jord« viser nogen lighed med, er det, der blev nævnt i forbindelse med den dialogiske salme. Stemmen, der taler i DS 307, er dobbelt, den taler *om* kirken (v.1: Herrens kirke er . . .) og den taler *som* kirke (v.4: se, din kirke vil . . .). Den er en dialog på den måde, at den samme stemme, den syngende, kommer til at udtrykke to forskellige trin af udsagn. Den samme stemme lægger røst til forkyndelsens ord – og til den fællesmenneskelige bekendelse af tomhed. Den stemme, der taler om kirken, er den andens stemme, den »fremmede« stemme, den, der taler som kirke, er menneskets egen stemme. To kategorier af udsagn støder sammen. Det er den dialogiske situation. Men der er ingen fremadskriden i dialogen, som tilfældet var i det nævnte eksempel af Brorson. Situationen er punktuelt: Mennesket står ved grænsen af sine eksistensmuligheder, lyttende og afventende, fastholdt af sin egen fattigdom. Det får lige hørt, men da viser det sig, at den fremmede stemme, den anden i samtalen, tier, hans stemme gemmer sig i fremtiden, hvorfra den måske vil svare engang (v.5: »da . . .«). Der blev virkelig ingen samtale, men menneskets ensomhed blev tilbage med sin fattigdom og forventning. Dette er en kirkelig syndsbekendelse, et kirkeligt kyrie, Tolderens kirke, stående langt borte, slående sig for brystet. Når salmens »Jeg« reproducere således, at det dialogiske i situationen fastholdes intenst, er den sproglige kategori som bekendelse og forventning en konsekvent gennemførelse af oplægget. Men den stemme, der taler i salmen, er ikke universel. Den talende i Aastrups salme er nemlig mennesket med ønsket om at være kirke, mennesket, som endog kan tale som kirke – skønt underet, som skulle hidføre kirken, stadig må ventes. Men nu mødes dette »kirkelige« menneske med ordet om, at det har falske forudsætninger for at være kirke, og jages tilbage til fællesskabet med syndere. Salmen er virkelig en lidenskabeligt intensiveret kirkelig syndsbekendelse, og den dogmatiske uklarhed i tankegangen har lagt situationen således til rette, at den fattige ikke har anden redning, end hvis der kommer en lyd fra den andens læber.

Tjener nu salmens sprog denne tolkningsmulighed?

For den syngende, som skal identificere sig med den talende stemme i salmen, er sproget af afgørende betydning. Vi så før eksempel på,

at et formelagtigt sprog kunne formidle en egen samhørighed med den bibelske frelsesbegivenhed. Det formelagtige sprog, som Aastrups salme anvender, gør adgangen til identifikationen lettere, fordi ordene er helt åbne: tomhed – fylde, fattigdom, Herrens klare dag, de onde dage o.s.v. Sådanne ord er unuancerede og overlader den specifikke forståelse til, at hver enkelt selv lægger den ind i ordene. Det er rammeord. Der er intet i vejen for, at jeg kan lægge hele den lidenskabelige oplevelse ind i ordene og give salmen karakter af kirkelig syndsbevidsthed midt i den omgivende lydløshed, som er en kirkes endeligt. Og ordene er også sådanne, at mange forskellige mennesker kan bruge dem i samtidigt fællesskab. Men netop dette ordenes store omfang gør, at udtrykket kan blive uartikuleret, fordi sproget havde en løsrevet, fyndord-agtig karakter, og situationen, ordene henførtes til, var punktuelt, således at sproget ikke kunne hente betydning fra en fremadskridende tankegang, som det skulle give udtryk for. Man kan derfor sige, at denne salmes sprog ikke blot kan virke fremmede, men også hemmende på identifikation med den stemme, der taler i salmen, på den måde at forstå, at den syngende ender med at lægge »sig selv« ind i salmens ord – og dernæst identificerer sig med det, han selv lige lagde ind i ordene, så identifikationen bliver en slags selvspejling.

B. Salmens indhold

Hvis udsagnet »Herrens kirke er . . .« ikke lidenskabeligt kan fastholdes som en *forkyndende* første replik i en uafsluttet samtale, men derimod bliver reproduceret som en dogmatisk *belæring*: »Herrens kirke er . . .«, skifter salmen karakter og får en helt anden betydningsmulighed fremhævet. Også her vil jeg nævne et repræsentativt eksempel til sammenligning, Brorsons »Vor tro er den forvisning på«, DS 484–485. Man sammenligne allerede udsagnstyperne »Herrens kirke er . . .« og »Vor tro er . . .«. Brorsons salme er ganske vist præget af en teologisk opfattelse, den pietistiske, som er ganske forskellig fra Aastrups. Men holdningsmæssigt er de to salmer fælles om at fremsætte en række autoritative udsagn, den ene om kirken, den anden om troens væsen. Herudfra må den kristne da lære at finde sin plads i denne almengyldige orden. Der argumenteres ikke, sådan er det bare. Denne orden er »mønsteret« – som ganske vist ikke falder sammen med det pulserende livs. Når dette, at »Herrens

kirke er« således, som salmens dogmatiske påstand siger, og når det er dette, den syngende holder sig for øje ved reproduktionen, viser det sig, at den sproglige kategori ikke er konsekvent gennemført i forhold til oplægget: Når kirken kun er, hvor Gud sender sit ord, som vi derfor lever i forventning om, er det mere følgerigtigt at ytre taknemmelighed over, at det er sådan, end just at erklære netop dette(!) for sin fattigdom. Men et autoritativt mønster skeler ikke til følgerigtighed. Ulidenskabeligt reproduceret, således at det er indholdets begrebsfremstilling af, hvad »det rigtige« er, som identifikationen gælder, får Aastrups salme den betydning at give mennesker – d.v.s. den kreds, som vil være kirke uden at have betingelserne for det – den sikkerhed at vide sig på plads i mønsteret. Og det mærkelige sker: Så meget end ordene i Aastrups salme end sigter på at tage sikkerhed fra mennesket – med samt enhver tiltro til egen fromhed – får afsynelsen af salmen den skjulte mening at give sikkerhed til mennesket, nemlig den underlige sikkerhed: at vide sig »rigtig« – vide sig i overensstemmelse med det mønstergyldige – ved at have sig sin sikkerhed berøvet.

Overvejelserne over de betydningsmuligheder, som afslører sig ved denne salme, når den fungerer som menighedssang og bliver udførelsen af den handling, hvorved den syngende reproducerer salmeordene, viser, at salmens karakter afhænger af, hvor inderligt genfremstillingen af dens punktuelle situation fastholdes. Så snart reproduktionen mere i almindelighed retter sig imod udsagnenes dogmatisk-belærende indhold, forandrer salmen karakter fra at være en kirkelig syndsbekendelse – til at være en kirkelig selvbekræftelse overfor enhver »from«, som tror at kirken er noget – og noget andet end det, vi nu bekræfter os selv i at fastslå. Syndsbekendelse – eller partisalme? Den er et spejl lig. Hvilke træk der ser én imøde fra den, afhænger af hvilke der ser ind i den.